

תוכן עניינים

4	מבוא	
6	1. סקירת ספרות	
6	1.1 בריאות הציבור	
6	1.1.1 רקע	
7	1.1.2 מאפיינים ועקרונות בקידום בריאות	
9	1.1.3 בריאות הציבור כמדיניות במדינת ישראל	
10	1.2 מגפת הקורונה	
10	1.2.1 רקע להתפשטות מגפת הקורונה	
11	1.2.2 השלכות הקורונה ברמה הלאומית והאישית	
12	1.2.3 מגפת הקורונה במדינת ישראל	
12	1.3 השפעת מגפת הקורונה על בריאות הציבור	
12	1.3.1 מחקרים אמפיריים בינלאומיים	
13	1.3.2 מחקרים מקומיים	
14	1.4 יעדי, מטרות והשערות המחקר	
15	2. שיטות המחקר	
15	2.1 אוכלוסיית המחקר	
15	2.2 כלי המחקר	
16	2.3 הליך המחקר	
16	2.4 מגבלות המחקר	
17	3. ממצאים	
17	3.1 היבטים רגשיים בהתמודדות עם מגפת הקורונה	
18	3.2 היבטים חברתיים-כלכליים בהתמודדות עם מגפת הקורונה	
18	3.3 היבטים רפואיים-מוסדיים בהתמודדות עם מגפת הקורונה	
20	3.4 היבטים גופניים והרגלים בהתמודדות עם מגפת הקורונה	
23	4. דיון	
23	4.1 הקדמה וסיכום הממצאים	
24	4.2 מגפת הקורונה כפסיפס של הדמוגרפיה של החברה הישראלית	
26	4.3 מגבלות המחקר והצעות למחקרי המשך	
27	5. סיכום והמלצות	
28	6. מקורות	
31	נספחים	
31	נספח א': שאלון המחקר האמפירי	
32	נספח ב': תדפיסי SPSS מרכזיים	

מבוא

מגפת הקורונה, לכל הדעות, מהווה אירוע היסטורי וגלובלי, שכמוהו לא חוותה מעולם המציאות האורבנית כפי שהיא מוכרת לנו כיום, וזאת נוכח השפעתה העצומה על סדר יומם של מדינות כה רבות, לצד השפעה דרמטית על אורח ומציאות חייהם של מיליונים ועשרות מיליוני בני אדם ברחבי העולם, וגם בישראל (קמחי ואחרים, 2020). מגפת הקורונה החלה בשנת 2010 בעיר וואהן שבסין, ופרצה בעולם המערבי באיטליה, עד שלבסוף הגיעה גם למדינת ישראל. מאפייניה הייחודיים של המחלה, כמחלה מדבקת במיוחד, אך בעלת תסמינים מתעתעים ואחוז תמותה גבוה, הובילו מדינות, מצד אחד, לתקנות וסגרים שנועדו לעכב את קצב התפשטות המחלה, אשר איימה ואף הובילה לקריסתם של מערכות בריאות בעולם, ומצד שני, לשלל של תופעות רחבות היקף על שגרת חייו של האדם הממוצע (Saiz et al., 2021). מדינת ישראל, בדומה למדינות רבות אחרות אשר חוו את גלי המגפה השונים (אשר מוסיפה לערער ולהשפיע על יציבותן ושגרתם יומם של מדינות רבות, כמו זו של מדינת ישראל, גם בשעות כתיבת עבודה זו), נאלצה לסגור שווקים ומשקים שלמים (אם את ענף המסעדות, או התרבות, בין רבים אחרים), אשר פגעה קשות במצבם הכלכלי של רבים. לחלופין, המרחב הביתי הפך למרכז החיים החדש, אם בגלל הסגרים או הבידודים במסגרת המחלה, לטובת מיגורה (אקשטיין ואחרים, 2020).

לאור דברים אלו, עבודת מחקר זו ביקשה לבחון את הקשר בין מגפת הקורונה ובריאות הציבור בישראל, תוך התמקדות בהשפעות העקיפות של המגפה על בריאות הציבור, מבחינה גופנית (פיסית) ומבחינה הנפשית. כלומר, שאלת המחקר בעבודה אמפירית זו הינה 'כיצד השפיעה מגפת הקורונה על בריאות הציבור?' כדי לענות על שאלת מחקר זו, עבודת מחקר אמפירית אשר בוססה על שאלונים, ובקרב של קרוב ל-200 משתתפים, וזאת כדי להבין את רמת ההשפעה של המגפה על בריאות הציבור.

לדעתנו, וכהשערת המחקר, ההשפעה על המגפה על הבריאות הגופנית נבעה (או עדיין נובעת) מהימנעות או דחיה של בדיקות וטיפולים רפואיים שונים שצריכים להיעשות הן על ידי אנשים בריאים כרפואה מונעת והן על ידי אנשים שחולים במחלות כרוניות שונות כטיפול סדיר. ההימנעות או הדחיה של הבדיקות והטיפולים נבעה לדעתנו מחשש מהידבקות בקורונה כאשר יוצאים למרחב הרפואי הציבורי או בגלל דחיה של אותם טיפולים על ידי מערכת הבריאות עצמה בגלל התמקדותה בהתמודדות עם המגפה ועם הניסיון להתמודד עם המוני המאושפזים (Czeisler et al., 2020). בנוסף ההשפעה של צמצום יציאה למרחב הציבורי למינימום בתקופת המגפה גרמה לדעתנו לשינויים בהרגלי האכילה, השתייה, העישון, שתית אלכוהול והפעילות הגופנית ובכך גם תרמה לירידת איכות הבריאות הגופנית, ואולי אף הנפשית, נוכח הפגיעה הקשה של מגפת הקורונה על המציאות החברתית, נוכח חוקי הריחוק החברתי אשר הרחיקו אנשים מחבריהם וממשפחותיהם, לרבות אלו המורחבות (Kolokotroni et al., 2021). בישראל, מגפת הקורונה אף השתלבה עם משבר פוליטי חמור ומשבר אמון יוצא דופן בין הציבור לנציגיו, אשר עשויה אף היא להשפיע על התגייסות ההמון למען סולידאריות חברתית, אשר עשויה הייתה לפגוע אף היא במצב הנפשי של התושבים (צור ואחרים, 2020).

כדי לבחון השערות אלו, עבודת מחקר זו תחולק למספר פרקים. בפרק הראשון, תוצג סקירת ספרות אשר מטרתה תהיה לבחון את המשתנים השונים בעבודת מחקר זו, החל מעצם המושג 'בריאות הציבור' ומשמעותו הלאומית, והמשך במגפת הקורונה והמחקר האקדמי המצומצם שכבר נאסף עליה, ועל ההשלכות הרבות שלה. שתי סוגיות אלו ייבחנו לבסוף במסגרת סקירת הספרות, תוך התמקדות במצב הספציפי של מדינת ישראל והתמודדותה עם המגפה.

1. סקירת ספרות

כפי שעלה במסגרת המבוא, פרק סקירת הספרות יחולק לשלושה חלקים. בחלק הראשון, אדון במובן הרחב של המושג 'בריאות הציבור', על משמעויותיו החברתיות והכלכליות, אשר הופכות את מושג זה למושג בעל חשיבות עליונה בקרב כל מדינה המכירה בחשיבות של אזרחיה ובריאות אזרחיה, לטובת ניהול תקין ומשק משגשג. בחלק זה, גם תבחן נקודת המבט וההתייחסות הישראלית למושג של בריאות הציבור. בחלק השני של סקירת הספרות, אעסוק במגפת הקורונה, ובידוע על השלכותיה החברתיות והכלכליות הנרחבות, בכלל, ובפרט במדינת ישראל. לבסוף, בחלק השלישי של סקירת הספרות אעסוק בקשר בין מגפת הקורונה לבין בריאות הציבור, כפי שנבחנה במחקר המצומצם והבינלאומי שכבר נעשה על המגפה, מאז התפרצותה. עם סיום סקירת הספרות, יוצגו יעדי והשערות המחקר כפי שעוצבו בהתאם לסקירת ספרות זו.

1.1 בריאות הציבור

1.1.1 רקע

בריאות הציבור, הינה כיום, כותרת ומושג המתאר הגדרות אוניברסליות ומקומיות, המאפיינות מדיניות ממשלתית או גלובלית, במקרים מסוימים (כמו מגפת הקורונה). במציאות כלכלית קפיטליסטית, כל חברה ואומה מכירה בצורה לשאוף ולנסות להגיע, ככל הניתן, לכדי להגיע לכדי 'תעסוקה מלאה', כזו המנצלת (ככל הניתן), שכן תעסוקה מלאה אמתית לא באמת אפשרית, עקב אוכלוסיות רבות שאינן עובדות, כמו אחוז מסוים מהנשים ומהגברים, אנשים בעלי מוגבלויות כאלו ואחרות, אנשים שאינם רוצים לעבוד וכדומה) את מלוא כוח האדם, ולכן, כלכלית, מאפשרת מבחינה לאומית את הייצור המקסימאלי האפשרי ברגע נתון (בראון-אפל, 2016). מתוך ראייה זו, ימי מחלה, או אזרחים אשר אינם יכולים לעבוד בגלל מחלה (או בגלל פטירתם בטרם עת), מהווים פגיעה כוללת ולאומית בהיקף היצרנות הפוטנציאלי, הקובע את יכולתה של מדינה להתקדם ולשגשג, ביחס לעצמה וביחס לשוק הגלובלי. כך למשל, מדינה שלא תשמור על ניקיון המים שלה, עלולה למצוא את עצמה עם אוכלוסייה עובדת מצומצמת, ויכולת ייצור לאומית נמוכה (Carande- (Kulis et al., 2007).

יותר מכך, בראייה הקפיטליסטית, לא רק שהעובד שאינו יכול לעבוד אינו מייצר (למען עצמו ופרנסתו ולמען היצרנות הלאומית), הוא גם מהווה 'עול' כלכלי, נוכח הצורך לסבסד עבורו טיפולים, ולהשלים את משכורתו במסגרת הביטוח הלאומי, אשר למשל בישראל, הינו סכום אשר משלם האזרח, ואותו משלימה המדינה, המבטיחה לו הכנסה גם במקרה של פגיעה ביכולתו לעבוד בגלל בעיות בריאותיות (או פציעות כמובן). מתוך כך, ניתן להבין את האינטרס הלאומי לא רק להתמודד עם מחלות, אלא גם לראות כגישה את מניעת המחלות כמטרה לאומית, לה יש קשר ישיר עם יכולתה של המדינה להתפתח ואף לשגשג (בראון-אפל, 2016).

עם זאת, גם לפני הגישה הקפיטליסטית המכתיבה במידה רבה את התפיסה הבריאותית, בריאות הציבור הינו למעשה מושג אשר בצורה כזו או אחרת, היה חלק מהמציאות של כל קהילה וחברה, אשר ביקשה לשרוד ואף לשגשג לאורך זמן. על כן, קיימים ממצאים היסטוריים ההולכים אלפי שנים אחורה, המראים כיצד בריאות הציבור התגלמה באופן שבו קהילות ועמים בנו תשתיות וחיפשו פתרונות אחר איומים שונים כנגד הציבור, אם בזיהום המים, האוכל או האוויר, היגיינה ומחלות שונות, שאת טבעם לרוב כלל לא הבינו ולא הכירו (Ebrahim, 1995). ברבות הימים, ועם התפתחות הערים, איומים חדשים התפתחו, אשר נבעו ברובם מהפציות אשר גדלה מאותם ערי עבודה, ומהתפתחות התחבורה והניידות, אשר גם ניידה מחלות